

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÖÇ OLGUSU VE GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ

(The Phenomenon Of Migration In International Relations And Security Of Migration)

Deniz KAYGUSUZ¹

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 25.02.2021

Makale Kabul Tarihi: 01.04.2021

ÖZ

Göç kavramı hayatımızın içerisinde varlığını her daim korumuş bir olgudur. Göçün nedenleri ve çeşitleri araştırma konusu yapılırken Soğuk Savaş'ın ardından değişen güvenlik algısıyla göçün farklı bir yönü literatüre girmiştir. Klasik güvenlik anlayışının sorgulanmasıyla ortaya konan yeni tehditler içerisinde yer alan göç, yeni dönemde güvenlik konusuyla ilişkilendirilmiştir. Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu güvenlikleştirme kavramı da göç ve güvenlik ilişkisinin pekişmesinde önemli olmuştur. Güvenlikleştirilen göç ise beraberinde negatif algıları getirmiştir. Özellikle güvenlik ve tehdit algılamalı göçe yönelik alınan önlemlerin karşı artışa geçen bir sarmal meydana getirdiği görülmektedir. Bu çerçevede çalışmada göç olgusunun anlaşılması ve göç kavramının Soğuk Savaş'ın ardından yarattığı tehdit algısının açıklanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Güvenlik, Soğuk Savaş, Kopenhag Okulu, Güvenlikleştirme.*

ABSTRACT

The concept of migration is a phenomenon that has always preserved its existence in our lives. While the reasons and types of migration are being studied, a different aspect of migration has entered the literature with the changing security perception after the Cold War. Migration, which is among the new threats revealed by questioning the classical security understanding, has been associated with the security issue in the new period. The securitization concept introduced by the Copenhagen School has also been important in the consolidation of the migration and security relationship. Secured migration has brought negative perceptions with it. It is seen that the measures taken especially for security and threat perception migration have created an increasing spiral. In this framework, the study aims to understand the phenomenon of immigration and to explain the threat perception created by the concept of immigration after the Cold War.

Keywords: *Immigration, Security, Cold War, Copenhagen School, Securitization.*

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, dnzkygsz@outlook.com, ORCID: 0000-0002-2685-7251.

Giriş

Farklı zaman dilimlerinde uluslararası sistemi değiştiren ve sistemin temel aktörleri olan devletleri etkileyen birçok olay meydana gelmektedir. Farklı nedenlerle gerçekleşen bu olaylara bir adım geriden bakıldığında ortak bir sonuç yarattıkları görülmektedir. Bu çerçevede uluslararası sistemde çıkan anlaşmazlıkların ve çatışmaların ilk etkisinin nüfus hareketlilikleri olduğu gözlenmektedir. Uluslararası sistem açısından da önemli olan 1914-1918, 1929, 1939-1945, 1960-1970 yıllarında nüfus hareketlilikleri dikkat çekmektedir. Öyle ki günümüzde artık bu hareketliliğin yani uluslararası göçün olmadığı bir uluslararası düzenin de var olamayacağı dile getirilmektedir.

Göçün tarihsel serüvenine bakıldığında her ne kadar tarihsel derinliği olan uzun bir süreç dayansa da, göç konusunun önem kazanması ve tartışma konusu olması yaklaşık olarak son yüz yılın konusudur. Ayrıca göçün neden, sonuç, aktörler ve etki alanı açısından çeşitlilik gösterdiği bir zaman dilimi içerisinde bulunmaktadır. Bu durum da göçü yok sayılamayacak bir boyuta taşımaktadır. Uluslararası sistemin aktörlerinden olan devletlerin göçün etkilenenleri arasında olması ve yine uluslararası sistemde önemli aktörler olan uluslararası örgütlerin de konuya ilgi duyması, göçün uluslararası ilişkiler perspektifinden okunmasını gerekli kılmıştır.

Ortaya konan “göç diplomasisi” kavramı uluslararası ilişkiler disiplininin göç konusuyla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Hatta Haiti ve Küba örneklerine bakıldığında uluslararası ilişkilerde mültecilerin nasıl birer aktör olarak ele alındıkları görülmektedir. Günümüzde de Suriye iç savaşının yarattığı kitlesel göçü devletlerin birbirlerine karşı “pazarlık” konusu haline getirdikleri, sorumluluktan kaçmak isteyen devletlerin konuya dair diğer devletlerle işbirliği yapmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Şu tablo dahi 21. yüzyılın ikinci çeyreğinde uluslararası alanda “göç” konusunun ne kadar önem arz ettiğini gözler önüne sermektedir.

2005 yılında göç konusunun önemine yönelik sempozyumda İlber Ortaylı'nın da belirttiği gibi göç aslında hayattır. Ortaylı, göç durduğunda hayatın da duracağını ifade etmektedir (Ortaylı, 2006: 19). Nitekim insanların yer değiştirmeleri sonucunda ortaya çıkan medeniyetler Ortaylı'nın ifadesini doğrulamaktadır. Fakat bugün bakıldığında göç insanların basit bir yer değiştirmesinden daha fazla şey ifade etmektedir. 2020 yılı ortasındaki toplam uluslararası göçmen sayısı 280,6 milyondur (IOM, 2020). Bu veri dahi göç konusunun göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğunu yinelemektedir.

Göç konusunun insan hayatındaki sürekliliği, 19. yüzyılda başlayan ve günümüzde de devam eden göçün nedenlerine dair araştırmaları, teorileri doğurmuştur. Fakat gerek yoğunluğu gerekse nedenleri ve sonuçlarıyla günümüzde göç farklı bir tartışma konusu olmuştur. Geline nokta durdurulamaz bir nitelikte olduğu anlaşılan göç olgusu politikleşmiş ve güvenlikleştirilmiştir.

Göç, insanların iradesiyle ya da zorunlu olarak mekânsal değişikliğini ifade etmektedir. Fakat sınırların ötesinde bir hareketlilik gerçekleştiğinde konu farklı bir boyut kazanmaktadır. Devletlerin sınırlarını ifade eden, vurgulayan bir yer değiştirme hareketi dikkate alındığında göç konusu uluslararası ilişkiler disiplinine dâhil olmaktadır. Göç olgusunun sınırlarla ilişkisinin vurgulanması da “güvenlik” konusunu ön plana çıkarmaktadır. Göçün bilenen dinamiklerinden

farklı bir boyut olan “güvenlik” konusu artık göç konusunun uluslararası gündemde ele alınma çerçevesini oluşturmaktadır.

20. yüzyılın son çeyreğinde kimsenin öngöremediği bir şekilde Sovyetler Birliği'nin dağılması ve iki kutuplu sistemin Batı Bloku'nun zaferiyle sonuçlanması birtakım değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerden birisi de güvenlik kavramı üzerinden olmuştur. İki kutuplu sistemde her an askeri bir tehdit masadayken, Doğu Bloku'nun dağılmasının ardından yeni tehditler gün yüzüne çıkmıştır. Göç her ne kadar hayatın içerisinde her daim olsa da yaşanan gelişmelerle kitlesel, yasadışı göçler devletlerin tehdit unsurları arasına yerleştirilmiştir. Ayrıca 21. yüzyılın ilk yarısında göçmenler tarafından gerçekleştirilen terör eylemleri göç ve güvenlik ilişkisini pekiştirmiştir. Böylesi bir havada da “yabancı”, “sınır”, “terörist” gibi kavramlar devletlerin daha önce düşünmek zorunda kalmadıkları göç politikalarını şekillendirmiştir.

Devletler nüfus hareketliliklerini sınırlarına yani egemenliklerine tehdit olarak algılamaktadır. Toplumlar da devletler gibi bu hareketliliklerden memnun olmamaktadır. Sınırları geçip topluma katılanlar “yabancıdan” öteye geçememekte, vatandaşların refahına ortak olmaya çalışan haksız paylaşımcılar olarak tehdit unsuru haline getirilmektedir. Özellikle refah devleti kavramının ortaya çıkmasıyla göçmenler, sığınmacılar, mülteciler refah devletinin “düşmanları” sıfatıyla güvenlikleştirilmektedir. Göçmenler suç oranlarını arttıran, ülkeye hastalık getiren, yerli halkın iş imkânlarını alan, iş piyasasında ücretlerin düşmesini sağlayan, refah devletini suiistimal eden, buldukları ülke kendilerinin gibi davranan, paralel toplumlar inşa eden, okullarda eğitimin standartlarını düşüren (Uzunçayır, 2014: 139-140) kimseler olarak nitelendirilerek toplum ve iktidar nezdinde güvenlikleştirilmektedir.

Göç son yıllarda özellikle Avrupa'da sağ partiler tarafından halkı etkileyecek derecede olumsuz bir algı ile gündemde tutulmaktadır. Bu durum da söylemsel olarak gerçekleştirilen güvenlikleştirme sürecini doğurmaktadır. Çalışmada Avrupa vurgusunun yapılmasının nedeni Batı ülkelerinde göçün güvenlik boyutunun hissedilir derecede olmasıdır. Güvenlikleştirilen göç sonucunda katı sınır politikaları, duvarlar ve tellerle engellenmeye çalışılan fakat yasadışı göçü tetikleyen başarısızlıklar tezatlığı ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir tablo karşısında da göç özellikle terörizm bağlantısı, insan kaçakçılığı ve ticareti boyutuyla da gerçek bir güvenlik sorunu haline gelmiştir.

Daha iyi bir hayat ve güvenli bir yaşam arayışı insanları sınırların ötesine itmektir ve koşullar göz önünde bulundurulduğunda itmeye devam edecektir. Bakıldığında sadece insanları sınırlardan uzak tutmaya yönelik politikalarla herhangi bir çözüme ulaşmanın başarı getirmesi imkânsızdır. Çözüm konusunda bütün aktörlerin masada olmasına ve güvenlik sorunu olarak addedilen insanların da aynı zamanda güvenli bir yaşam arayışında olduklarına dikkat edilmelidir. Çünkü insanlık var oldukça sınırlar aşılmaya devam edecektir.

1. Uluslararası Göç Olgusu

Uluslararası göç, dinamik ve çok boyutlu bir olgudur. Göç olgusu içerisinde bulunduğu koşullardan etkilenir ve dönüşüm geçirir (Şener, 2017: 4). Marshall McLuhan tarafından Soğuk Savaş sonrası dünyayı tanımlamak için kullanılan “küresel köy” kavramı göçe atfedilen nitelik ve anlamlandırmaların da değiştiğini göstermektedir (Arıboğan, 2019: 29). Ortaya çıkan bu küresel köyde en ufak bir yer değiştirme domino etkisiyle tüm toplulukları etkilemektedir. E.

N. Lorenz'in kaos teorisi de göçün yeni anlamlandırmasını tasvirde kullanışlıdır. "Göçler tam olarak basit bir yer değiştirmenin bile dünyadaki birçok dengeyi sarstığı yeni bir forma bürünmüştür." (Sağır, 2019: 116) İçinde bulunulan zaman diliminde ve muhtemelen gelecek yüzyıllarda da göz ardı edilemeyecek göç, bakıldığında üç temel aktör ile işlerlik kazanmaktadır; göç veren devlet (kaynak ülke), göç alan devlet (hedef ülke) ve hareket halinde olan göçmenler. Bu üç aktör açısından bakıldığında göç, farklı çıkar ve beklentiler temelinde siyasal ve ekonomik düzeyde farklı anlamlar taşımaktadır (İçduygu vd., 2014: 34).

Farklı disiplinler tarafından araştırma konusu olan göç kavramı için literatüre bakıldığında farklı detaylar barındıran tanımlarla karşılaşmaktadır. Her ne kadar akademik araştırmalarda göç kavramının tanımının günümüz koşullarında yetersiz kaldığı, 21. yüzyılda gerçekleşen göç olaylarının göç kavramının tanımını etkilediği tartışılrsa da popüler bir konu haline gelen göç kavramının genel bir tanımı Uluslararası Göç Örgütü tarafından şu şekilde ifade edilmektedir;

Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir (IOM 2013).

İnsanoğlunun varlığıyla birlikte hareket halinde olması göç kavramını hayatın içerisine yerleştirmiştir. Akademik alanda da 19. yüzyılda E. G. Ravenstein ile başlayan göç çalışmalarını (Çağlayan, 2016: 68) 20. ve 21. yüzyılda birçok teorik çalışma izlemektedir. Sosyal, ekonomik, siyaset gibi birçok faktörden etkilenen göçün değişim geçiren bir niteliği söz konusudur. Bu çerçevede akademik alanda ortaya konan göç teorileri de bu değişim çerçevesinde şekillenmekte, değişime bağlı olarak teoriler birbirlerinin geliştirilmeleriyle devam ettirilmektedir (Özcan, 2017: 209-210). Göçün nedenleri, sonuçları ve çözümüne dair farklı bakış açıları sunan teoriler ortaya konulsa da Nermin Abadan-Unat'ın da ifade ettiği gibi "sosyal bilimlerde göçleri açıklayan tek bir büyük kuram yoktur" (Südaş ve Mutluer, 2010: 32). Ayrıca göç araştırmalarında "göç" kavramını sınıflandırmak için zaman (geçici/sürekli), akımın boyutu (bireysel/grup/kitlese), sebep (gönüllü/gönülsüz ya da zorunlu), alan (ulusal/uluslararası) ve yasal durum (yasal/yasadışı) şeklinde ölçütler belirlenmiştir (Sayın, 2019: 16). Göç hareketinin uluslararasılaşması göçün niteliklerinde değişime neden olurken uluslararasılaşan göç akımının "yasadılaşma" temelinde bir değişimi de göç olgusunu güvenlikleştirmiştir (Sayın, 2019: 95).

Yukarıdaki tanımda belirtildiği gibi göç, hem devletlerin sınırları içerisinde gerçekleşen hem de sınırlarının ötesinde diğer devletleri de ilgilendiren bir olgudur. Özellikle bu konuda literatürde de çok değinilen "küreselleşme" etkili olmakta ve nüfus hareketliliğinin tetikleyici unsurları arasında yer almaktadır. Hatta Robin Cohen bu durumu, "Küreselleşme çağında, umulmadık insanlar umulmadık yerlerde ortaya çıkmaktadır." (Yaldız, 2014: 309) şeklinde ifade etmektedir. Net bir ifadeyle küreselleşmenin göç edilebilirliği arttırdığı (Erat, 2017: 199) söylenmektedir. Genel varsayım küreselleşmenin sınırları geçirgen hale getirmesiyle "tek bir yer" olarak algılanan dünyada, geçici olarak düşünülen göç hareketlerinin de daha fazla insanı içine katarak modern dünyanın bir gerçeği olarak varlığı tazelediği şeklindedir (Südaş ve Mutluer, 2010: 33).

Göçe dair çalışmaların hemen hepsinde küreselleşme ile ilişkilendirildiği, küreselleşme ve göç arasında neden sonuç ilişkisinin oluşturulduğu görülmektedir. Castles ve Miller ise

küreselleşmenin göç biçimlerini yeni formlara soktuğundan bahsetmektedirler. Küreselleşmenin yeni formlara soktuğu göçü ise şu şekilde açıklamaktadırlar; çok sayıda ülkenin göç hareketlerinden etkilenmesiyle *göç küreselleşmiştir*. Uluslararası göçün dünyanın tüm bölgelerinde hacim olarak büyümesiyle *göç hızlanmıştır*. Artık tek tip göç söz konusu değil ve göç bir tipte başlayarak öteki biçimlerde devam etmektedir. Türkiye özelinden örneklandırmek gerekirse, Türkiye’den Avrupa’ya 1950’lerde başlayan işçi göçü daha sonra sosyal göç ve ardından da siyasal göç olarak farklılıklarla devam etmiş yani *göç farklılaşmıştır*. Göç erkek egemen olmaktan çıkmış, çağdaş göçlerde kadınların görünürlüğü artmış ve tüm göç tiplerinde kadınların yer almasıyla *göç kadınsallaşmıştır*. Son olarak devletlerin göçü ulusal güvenlik politikalarıyla ilişkilendirmeye başlamasıyla *göç siyasallaşmıştır* (Castles ve Miller, 2008: 12-14). Bugün de siyasallaşan ve beraberinde güvenlikleştirilen göçte tamamlık edilmektedir.

Sıkça değinilen göç ve küreselleşme ilişkisinden küreselleşmeye bakıldığında, göçü arttırıcı bir faktör olarak küreselleşmenin dünyanın tamamını etkilediği fakat bazı bölgelerde bu etkilenmenin “göç” konusunda daha belirgin olduğu görülmektedir. Bu süreç bazı bölgeleri olumsuz etkilemektedir. Ortaya çıkan olumsuzluklardan etkilenenler “daha güvenli” ve “yaşam standardı daha yüksek” yerlere gitme eğiliminde olmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan göç sorununun da aslında gelişmiş Batı ülkeleri için yeni bir durum olmadığı bilinmektedir. Çünkü göç sorunu “öteki” algısı etrafında şekillenen bir unsur olmakta, Batı içinde her zaman kötülüklerin ve barbarlığın tarifi olan bir öteki söz konusudur. Göç konusunun güvenlik alanına girmesiyle de artık Batı’yla beraber pek çok ülke sınır kontrollerine daha fazla önem göstermekte hatta sadece göçmenleri değil öğrencileri, iş adamlarını ve turistleri dahi bu sürece dâhil etmektedir (Kurttaş, 2018: 173).

Uluslararası örgütleri de kapsayan birçok aktörün yer aldığı karmaşık bir olguyu yansıtan göçün, küresel bir yönetim konusu olduğu görülmektedir (İçduygu vd., 2014: 52). Göç konusu gelinen noktada “yönetişim” gerektiren bir siyasal alan olarak değerlendirilmektedir. Çünkü günümüzde göç ve göçmen sorunu yaşamayan ve bu konuda çözüm arayışında olmayan bir devlet neredeyse yoktur. Küresel dünyanın sunduğu fırsatlarla insanlar tek bir dünya olgusuyla sınırların ötesine hareket edebilmektedir. Fakat bu durum aynı zamanda bir mekânda ortaya çıkan bir olayın sınır aşan etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. 2001’de Filistin ve İsrail arasında yaşanan olaylar Fransa’da da yankı bulmuştur. Bir ay içerisinde Fransız Yahudilerini hedef alan yüzlerce olayın gerçekleşmesi (Castles ve Miller, 2008: 383), Ortadoğu’da meydana gelen bir olayın Avrupa kıtasında yankılanması, göç konusuna sırt çevrilemeyeceğini yinelerken “güvenlik” konusunu da vurgulamıştır.

2. Uluslararası Göç Olgusunun Güvenlikleştirilmesi

1990’lı yıllarda dünyada yaşanan gelişmeler yeni göç dalgalarıyla sonuçlanmıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılması, Yugoslavya ve diğer Balkan ülkelerinde yaşanan gelişmeler, Körfez Savaşı, Afganistan ve Ortadoğu’da yaşananlar yani “düşmanını arayan savaşlar” (Erbaş, 2019: 197) yeni göç akımlarına neden olmuştur. Uluslararası göçün özellikle Soğuk Savaş sonrası süreçte dünyanın tüm noktalarında toplumları ve siyaseti şekillendiren bir olgu olarak küreselleşmenin önemli bir unsuru haline geldiği görülmektedir. Küreselleşmenin en önemli sonuçlarından olan sermaye, mal ve hizmetin dolaşımı insan hareketliliğini de tetiklemiştir. Yine küreselleşme ve etnik çatışmaların az gelişmiş ülkelerde neden oldukları krizler

milyonlarca insanı sınırlarının dışında daha güvenli bir yaşam arayışına sevk etmiştir (Ün ve Paydak, 2017: 189). Uluslararası göçün artan yoğunluğu ve etkileri de göç konusunu, devletler ve toplumlar için önem taşıyan bir gündem maddesi haline getirmiştir (Mandacı ve Özerim, 2013: 106). Göç süreçleri devletlerin kontrolüne karşı direnç gösteren bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Ün ve Paydak, 2017: 189). Bu çerçevede devletlerin de göçe karşı oluşturdukları politikalar, küreselleşmenin sermaye ve malın dolaşımına izin verirken, insanların dolaşımına kısıtlama getirdiği şeklinde eleştirilere maruz kalmaktadır. Fakat devletlerin göç konusunda çıkarları yönünde hareket ettikleri görülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da yaşanan örneklerde görüldüğü gibi işçi ihtiyacı olduğunda emek hareketliliğiyle göçmen girişleri teşvik edilirken kriz zamanlarında gelen nüfus fazlalık olarak görülmekte (Kaya ve Özcan, 2016: 1398) ve göçmenler refah devletinin tehdit unsuru olarak güvenlikleştirilmektedir. Bu durum da göç literatüründe “çiçeklerle karşılanan işçilerden, istenmeyen yabancılara dönüşüm” (Baştürk, 2009: 516) olarak ifade bulmuştur.

Uluslararası göçün artan hacmi, göçü uluslararası gündemde dikkat noktası haline getirmiş olsa da 1994 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından İnsani Gelişme Raporu ile birlikte “insani güvenlik” kavramı ve insani güvenliğe yönelik yeni tehditler belirtilmiştir (Gök, 2016: 71). Nüfus artışı, çevrenin tahrip edilmesi, uyuşturucu kaçakçılığı, uluslararası terörizmin yanında “uluslararası göç” konusu da tehdit unsuru olarak yer almıştır. Bu durum “göç” konusunun güvenlik alanında yer almasına ve güvenlikleştirilmesine zemin hazırlamıştır.

Göçün güvenlik alanına dâhil edilmesiyle birlikte karmaşık bir konu olan güvenliğe bakıldığında Soğuk Savaş sonrasında klasik güvenlik anlayışında değişimler olduğu görülmektedir. Soğuk Savaş’ın son yıllarında askeri tehditlerin azalmasıyla birlikte daha önce ikinci plana itilen sorunların tartışılmaya başlandığını ve geleneksel anlayıştaki “dar” güvenlik kapsamının eleştirildiği görülmektedir (Rumelili ve Karadağ, 2017: 2). Soğuk Savaş’ın bitişiyle de eleştirel güvenlik teorileri, artış eğilimine giren nüfus hareketliliğine odaklanmıştır. Bu çerçevede Kopenhag Okulu’na ait güvenlikleştirme ve sektörel güvenlik çalışması içerisinde yer alan toplumsal güvenlik kavramları da son yıllarda göç konusunun açıklanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Okul’a göre güvenlik sorunları kendiliklerinden bir tehdit unsuru oluşturmamakta, aktörler tarafından güvenlikleştirilmektedir. Güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde sosyal inşacılık yaklaşımı kullanılarak güvenlik, özneler arası bir olgu olarak kavramsallaştırılmakta yani bir sorun özelliklerinden dolayı değil güvenlik sorunu olarak anlamlandırıldığı, görüldüğü için güvenlik sorunu olmaktadır (Rumelili ve Karadağ, 2017: 73). Okul’un öncüleri güvenlikleştirmeyi açıklarken; politize edilmemiş (devletin ilgi alanına girmemiş), politize edilmiş (devlet tarafından kamusal politikanın parçası haline getirilmiş) ve güvenlikleştirilmiş (konunun olağanüstü tedbirleri gerektiren bir tehdit olarak sunulması) şeklinde sınıflandırmaktadır (Baysal ve Lüleci, 2015: 75). Burada örnek olarak göç olgusunu ele aldığımızda, bir siyasi liderin göçmenlerin toplumsal düzene, kültüre ve ekonomiye tehdit oluşturduğuna yönelik ifadeleri duruma yönelik bir tespiti değil, göçmenlerin varlığını siyaset-dışı alandan siyasal alana daha sonra da güvenlik alanına taşınmasını ifade etmektedir (Rumelili ve Karadağ, 2017: 73). Özellikle Avrupa’da işsizlikten, suç oranlarına ve terörizme kadar doğrudan kurulan bağlantıyla yüksek dozda hissedilen göçün güvenlik ilişkisi güvenlikleştirilen göçün resmidir.

Göç konusu literatürde toplumsal güvenlik ve güvenlikleştirme kavramlarının en çok kullanıldığı konulardan biridir (Rumelili ve Karadağ, 2017: 3). Bu süreçte göç; birey, devlet ve toplum tarafından güvenlikleştirilmiştir. Bireylerin güvenlik kaygısı taşıyarak göç ettiği fakat hedef ülkelerde hem kendi açılarından hem de buldukları toplumdaki bireyler açısından yeni güvenlik sorunlarına yol açtığı görülmektedir. Göç, toplumlar tarafından homojen yapılarının bozulacağı korkusuyla toplumun kimliği temelinde güvenlikleştirilmektedir. Devletler ise göçü sınır güvenliği, organize suçlar, terörizm gibi sorunlar çerçevesinde güvenlikleştirmektedir (Telatar, 2019: 20).

Soğuk Savaş'ın ardından toplumsal güvenlik kavramı ön plana çıkarken refahın ve doğal kaynakların paylaşımı, yükselen milliyetçilik ve uluslararası göç güvenlik kavramına ilişkin temel kriterler olarak ortaya konulmuştur (Sayın, 2019: 107). Özellikle göç literatüründe önemli bir dönüm noktası olan 11 Eylül ve beraberinde yaşanan çeşitli terör saldırıları uluslararası göçün güvenlik konusuyla nasıl ilişkilendirilebileceğini ortaya koymuştur (Ün ve Paydak, 2017: 189). Terör eylemleri bilgi ve teknoloji alanındaki gelişmelerle daha kolay yapılır hale gelirken (Kanat ve Aktel, 2019: 95-96), sınırların kolay aşılabilir niteliği de terörizm ve göç arasındaki ilişkiyi yoğunlaştırmıştır. Terörizm ve göç arasındaki bağlantının en basit açıklaması, terör eylemlerinde göçün -yasal/yasadışı- araç olarak kullanılmasıdır. Bu bağlantının en önemli görsel örnekleri son zamanlarda radikal terör örgütlerinin Avrupa eylemlerini konu alan dizi ve filmlerdir. Bu diziler arasında dizi-film izleme platformu Netflix'te yayınlanan İskandinav yapımı "Kalifat" dizisi İŞİD'in göçmen bağlantılarıyla İsveç'te nasıl etkinlik gösterdiğini ve devletin bu durumla mücadelesini anlatmaktadır. Yine aynı platformda yayınlanan Hollanda yapımı "Layla M." dizisi de Amsterdam'da yaşayan Müslüman göçmen bir kızın dini hissiyatları ile yaşadığı yer arasındaki bunalımı sonucunda radikal dinci örgütlere olan eğilimini resmetmektedir. Dizilerin ortak noktasında "göçmenlerin" terör eylemleriyle ilişkisi ve devletin bir güvenlik tehdidi olarak bu durumla mücadelesi ön plandadır.

11 Eylül göç ve güvenlik ilişkisinde önemli bir tarih olurken, 11 Eylül eylemini ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın uluslararası ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcı olarak nitelenmesi de bu yeni havanın sözcüklere yansımaları olmuştur (Castles ve Miller, 2008: 405). 11 Eylül 2001 yılında New York ardından 2004 yılında Madrid ve 2005 yılında da Londra'da gerçekleşen ve daha sonrada devam eden bombalı saldırılar devletlerin göç konusuna yaklaşımında olumsuz etkilere neden olmuştur. Saldırıların ardından terör gerekçesi devletlerin tavırlarını meşrulaştırırken, devletler tarafından dışlayıcı mekanizmalar artmaya başlamıştır (Yılmaz, 2008: 177). Terör eylemlerinin ardından toplumda yabancılara, göçmenlere karşı artan ötekileştirme ve ötekileştirilen tarafta ayrımcılık hissinin yarattığı şiddet eğilimi terör örgütlerine yeni oyuncular kazandırmaktadır. Bu çerçevede devlet güvenliği kavramı yeniden tartışılmaya başlanmış, terörizmle mücadele endişeleri çerçevesinde sınır ötesi kimliği nedeniyle uluslararası göç tartışmaları da konuya dâhil olmuştur (Sayın, 2019: 115). Göçün güvenlikleştirilmesinde dönüm noktaları olan bu tarihler; küresel düzeyde sınır kontrolleri, vize politikaları, denetleme ve güvenlik mekanizmaları ile bireylerin statülerine, kimliklerine ve profillere göre filtrelediği bir yönetimselliği meydana getirmiş ve arttırmıştır (Rumelili ve Karadağ, 2017: 88). Sonuç olarak göç konusu elektronik güvenlik sistemlerinden, sınır timlerine, pasaport ve geri kabul merkezlerinde çalışan memurlarıyla birlikte geniş bir güvenlik sektörü yaratmıştır (Rumelili ve Karadağ, 2017: 70).

Bir güvenlik sorunu haline gelen göç konusu dört yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır. İlk olarak, sınır kontrolleri ve anti terörizmle oluşturulan önlemler ve göçü dışlayan düzenlemeler araştırma konusu olmuştur. İkinci olarak, göçmenlik politikalarının güvenlik sorunu olarak değerlendirilmesiyle, göz ardı edilen, sığınmacı ve göçmenlerin insan hakları ve temel özgürlükleri incelenmiştir. Üçüncü olarak, toplumda farklılık yaratan göçmenlerin kabul edilmeleri ve entegrasyonu üzerine çalışmıştır. Son olarak da göçmenlerin ev sahibi ülkedeki durumları disiplinler arası bir yaklaşımla incelenmeye başlanmıştır (Özçelik, 2019: 257).

Hem göçmenlere yönelik negatif tutumların hem de devletlerin göç yasalarının ve prosedürlerinin sıkılaşmaya başladığı akademik araştırmalardan da anlaşılmaktadır. Hatta göç konusuna dair uluslararası hukukun sınırlarının zorlanmaya başlandığı görülmektedir (Akıncı vd., 2015: 68). Bu konuda önem taşıyan 1951 Cenevre Sözleşmesi'yle kurulan uluslararası sığınma rejimine aktörlerin verdiği değerin söylemsel olarak yüksek fakat “açık kapı politikası” gibi eylemsel konularda mesafeli yaklaşımları tarihsel bir gerçeklik halini almıştır. Ayrıca göç ve mülteci konusunda tercih edilen bölge olmasıyla ve konuya bir güvenlik sorunu olarak yaklaşan Avrupa’da yaşayan mültecilere ve sığınmacılara dair yapılan akademik araştırmalarla ortaya konan engelleme ve kısıtlama içeren bakış açısı, genel bir tabloyu da yansıtmaktadır (Şimşek ve İçduygu, 2017: 7).

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası göçün güvenlik gündeminde yer almasında ve güvenlikleştirilmesinde göçmenlerin bir kısmının siyasal şiddete katılımı da etkili olmuştur (Castles ve Miller, 2008: 394). Diğer taraftan göçmenlerin şiddet eğilimli olmalarını açıklayan psikolojik analizlerde kendilerine karşı takınılan tutumun etkili olduğu belirtilmektedir. Yani iki uçlu bir güvenlik sorunsalının ortaya çıktığı söylenebilir. Göçmenlere, yabancılara yönelik organize ve siyasal motivasyonlu şiddetin fazlalığına dikkat çekilmektedir (Castles ve Miller, 2008: 399). Soğuk Savaş’ın ardından nüfus hareketliliği devletler tarafından bir güvenlik sorunu olarak tanımlanırken ulusal güvenlik kaygısıyla göçmenlerin tehdit içerdiği, uluslararası göçün sınırlandırılması gerektiği düşüncesiyle günümüzde de varlığını devam ettiren algılarla göç güvenlikleştirilmiş ve “göç politikaları” oluşturulmuştur. Oluşturulan politikaların ne kadar başarılı olduğu da bir tartışma meselesidir. Çünkü devletlerin yasadışı göçü güvenlikleştirmesinin ardından oluşturduğu düzenlemelere rağmen yaşananlar ve rakamlar, bu politikaların ne kadar başarılı olduğu sorusunu doğurmaktadır. 1994 yılında ABD tarafından ABD-Meksika sınırında güvenliği sıkılaştırmak için birtakım önlemler alınmıştır. Hatta ABD, 1994-2000 yılları arasında gözetleme programlarına ayırdığı bütçeyi üçe katlamış (5,5 milyar \$) olmasına rağmen yasadışı sınır geçişlerinde azalma olmamıştır (Castles ve Miller, 2008: 16). Devletlerin göçmen yasaları ve düzenlemelerinde “güvenlik çıkarı” (Castles ve Miller, 2008: 399-400) bulunsa da, ayrımcılık taşıyan yalıtım ve farklılığa dayanan göç politikaları göç akışını durduramamakta aksine göçmenlerin marjinalleşmesine yol açmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 329). Marjinalleşen göçmen kitleleri ise güvenlikleştiren aktörlerin söylemlerinde önemli bir dayanak olmakta ve “güvenlikleştirilen” göç sarmalını devam ettirmektedir.

11 Eylül saldırıları küresel terör konusunu uluslararası gündeme taşıırken göç de kontrol edilmesi ve sınırlandırılması gereken bir konu haline gelmiştir. 11 Eylül’ün ardından Batı’daki Müslümanların çoğunun El-Kaide’nin terörünü suçlamasına rağmen oluşan ortamla birlikte Kuzey Amerika ve Batı Avrupa’da yaşayan birçok Müslüman’ın El-Kaide ve müttefikleriyle ilişkili oldukları gerekçesiyle tutuklandığı görülmüştür (Castles ve Miller, 2008: 383-384).

Devletler, bir tartışma konusu olmasına rağmen göç konusunun insani boyutunu göz ardı ederek güvenlik perspektifiyle, sınır güvenlikleri bağlamında göç konusuna yaklaşmaktadır (Şimşek, 2017: 15-16). Hatta 11 Eylül'ün ardından El-Kaide'nin merkezinin Afganistan olması nedeniyle dünyanın her yerindeki Afgan diasporası güvenlikleştirilerek küresel güvenliğe tehdit olarak addedilmiştir. Ardından ABD tarafından "ulusal güvenlik", "küresel güvenlik" söylemleri ile işgal başlatılmış ve 2002 Mart'ında da Avustralya, İngiltere gibi tüm Batı devletleri Afgan sığınmacıları, Afganistan'da güvenlik ve istikrar sağlanmamasına rağmen kendi çekinceleri nedeniyle göndermeye başlamıştır (Castles ve Miller, 2008: 248-249).

Devletler açık bir şekilde kendi güvenliklerini, çıkarlarını ön plana koyarak kendilerine sığınan insanların güvenliğinden ödün vermiştir. Güvenlik kavramı, kitlesel göçlerin artmasıyla birlikte uluslararası göç literatüründe sıkça yer alan bir kavram haline gelirken, nüfus hareketlilikleri de güvenlik sorununa dönüşmüştür. Bu çerçevede genel olarak göçmen/mülteci sorunları; "devlet güvenliği", "toplum güvenliği" ve "dış ilişkiler" kapsamında değerlendirilmektedir (Şimşek ve İçduygu, 2017: 9). Çünkü göç devletlerin kontrolü dışında gerçekleşmekte, toplumda kimliği tehdit etmekte ve devletlerin dış ilişkilerinde diğer aktörlerle ilişkilerini etkilemektedir. Göç konusunda güvenlik kavramının ön planda tutulmasıyla, güvenlik konusunun önemli bir ayrımı olan sert ve yumuşak güvenlik konuları arasında da göçe yer verilmeye başlanmıştır. Askeri tehditler sert güvenlik konuları arasında yer alırken, uyuşturucu, insan ticareti ve uluslararası göç ise yumuşak güvenlik konuları arasında devletlerin güvenlik kaygılarını şekillendirmektedir (Brauch, 2008: 15).

Devletler ve göç arasındaki ilişki genel olarak küreselleşmeyle birlikte göçün devletler üzerinde aşındırıcı bir etkiye sahip olduğu şeklindedir. Küresel çapta gerçekleşen nüfus hareketleri, devletin merkezi özelliklerine karşı bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Özellikle göçün kontrol edilmesi zor bir olgu olması ve devletlerin politikalarına rağmen "yasadışı göçün" devam etmesi, devlete meydan okuma şeklinde ele alınmaktadır (Kurttaş, 2018: 172). Göçmenlerin kontrolsüz bir şekilde sınırlara yığılması, devletlerin sınır kontrolleri için diğer devletlerle iş birliği yapmak zorunda kalmaları, yasadışı göçmenlik konusunu fırsata çeviren suç örgütleri, göçmen statüsü alan kişilerin diğer devletler ya da devlet dışı aktörlerle bulunduğu devlete karşı siyasi olarak örgütlenmesi ve yürütülen diaspora faaliyetleri, göçün devletler tarafından otoritelerini ve egemenliklerini sınırlayan bir durum olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır (Erdoğan, 2013: 283-284). Bu tablo da göçün güvenlikleştirilmesine meşru zemin hazırlamaktadır.

Devletler göçün yoğun ve kontrolsüz olduğu durumları doğrudan ulusal güvenlik tehdidi olarak nitelendirmekte ve göçü güvenlikleştirebilecekleri söylemler oluşturmaktadır. Göç alan toplumlarda siyasal, sosyal ve ekonomik alanda göç güvenlik tehdidi olarak öne sürülerek güvenlikleştirilirken, güvenlikleştirmenin bir sonucu olarak da yabancı korkusu, ırkçılık ve radikal şiddet olguları ön plana çıkmaktadır. Çünkü göç toplumsal yapıda dönüşüme yol açan bir olgu olarak değerlendirilirken nedeni yabancıların farklı kültürlerin taşıyıcıları olarak ulusal bütünlüğe tehdit oldukları düşüncesidir (Kaya ve Özcan, 2016: 1400). Bu çerçevede uluslararası göç, devletlerin ulusal güvenlikleri temelinde; demografik güvenliklerinin, sosyal istikrarlarının, sosyal güvenlik sistemlerinin, kültürel kimliklerinin, iç güvenliklerinin ve refah devleti yapılarının etkilendiği bir realite olarak değerlendirilmektedir (Şener, 2017: 2). Göçmenler, ülke nüfusundan kültürel, dinsel ve dilsel yönlerden farklı olmakta ve bu durum

ortak kültür, tarih ve dil temelinde tanımlanan ulus-devlet tarafından “tehdit” olarak algılanmaktadır (Erat, 2017: 199). Çünkü devletler için homojen bir ulus önemlidir. Dolayısıyla homojenliği bozan bir “öteki” kimlik sınırların içerisinde güvenlikleştirme söylemlerinde açık bir tehdit olmaktadır. Özellikle göç bekaya bir tehdit olarak güvenlikleştirilmekte ve güvenlikleştirme kavramının yaratıcısı olan Ole Waever’ın da göçü toplumsal güvenlik ile ele aldığı görülmektedir. Göçmen, homojenlik algısına ve biz duygusuna potansiyel tehdittir. Çünkü göç ile oluşan nüfus değişimi X halkının kimliğine ve homojenliğine risk oluşturmaktadır (Rumelili ve Karadağ, 2017: 77). Bu çerçevede Ole Waever, Jaap de Wilde ve Barry Buzan göçün güvenlikle ilişkisini “X halkı Y halkının akınlarıyla istila edilmekte ya da zayıflatılmaktadır. Gelenler toplumu yeniden şekillendirecek dolayısıyla X toplumu olduğu gibi kalamayacak, X kimliği değişimlerle farklılaşacaktır” (Mandacı ve Özerim, 2013: 108) şeklinde ifade etmektedirler. İfadede yer alan “kimlik”, ”istila” ve “diğerleri” vurgusu göçün güvenlikleştirilmesinde referans nesnesine yönelen tehditler olarak günümüzde de göç karşıtı söylemlerde yer almaktadır. Ayrıca tehdit, işgal ve potansiyel suçlu kategorileri üzerinden göçün güvenlikleştirilmesinde “işgal metaforunun” hâkim temsil kılındığı da fark edilmektedir. Bu durumun en dramatik örneği ise 1991 yılında İtalya’nın kıyılarına gelen on binlerce Arnavut’un yarattığı işgal histerisidir (Salman, 2018: 423-432).

Z. Bauman’ın, dostluğu ve düşmanlığı toplumsallaşmanın temel formları olarak tanımlaması ötekinin anlaşılmasında önemlidir. Çünkü içeride olanlar dostken dışarıdakiler düşmandır. Yabancı, belirli bir yeri olmadığı için insanları rahatsız edendir. Bauman’ın turist metaforu da, G. Simmel’in yabancısı da, R. Park’ın marjinal adamı da ötekidir, yabancısıdır ve topluma risktir. Çünkü Bauman’ın da ifadesiyle yabancı toplumsallaşabilme olanağına tehdittir (Sağır, 2019: 119-120). Avrupa’nın Müslüman göçmenleri bir güvenlik sorunu haline getirmesinde de bu durum gözlenmekte, güvenlik kimliğe dayalı bir düzlemde ele alınmaktadır (Akdemir, 2009: 14). Yabancı, ötekinin istenmeme durumu II. Dünya Savaşı’nın ardından Almanya’da görülmüştür. Etnik homojenlik kurma konusunda kötü bir tarihe sahip olan Almanya, Rusya ve Doğu Avrupa’daki etnik Almanların “aussiedler”in ülkeye dönmelerini ve vatandaşlığa geçmelerini sağlamıştır. Yine 1993’de Japonya’da yaşayan yabancı nüfus 817,000 iken 1999’da 1,6 milyona ulaşması hükümeti etnik homojenliği korumak için harekete geçirmiştir. Bu çerçevede Göç Kontrol Yasası gözden geçirilip yasadışı yabancı işçilere, işverenlere cezalar konulurken Peru ve Brezilya’daki Japonlara çalışma hakkı tanınarak dönüşleri hızlandırılmıştır (Castles ve Miller, 2008: 234).

Göç konusunun en trajik konusu olan, yaşadıkları baskılardan dolayı yer değiştirmek zorunda kalan mültecilerin kabulü ve hangi ülkelerin maliyetlere katlanacağı konusu da uluslararası alanda devletleri karşı karşıya getiren konulardandır. Mültecilerin güvenlik, barınma, beslenme ve sağlık gibi insani sorunlarının çözümü göç alan ülkeler için çoğu zaman ağır bir yük olarak görülmektedir (Akıncı vd., 2015: 77). Göç olgusunun çıkan çatışmaları “hareket” eylemi ile yayma etkisi söz konusudur. Devletlerin güvenlik odaklı çekinceleri arasında bu etki de söz konusudur. Devletlerin güvenliğini tehdit eden bu etkiler; iç çatışmalardan kaçan mültecilerin gittikleri ülkelere silah, savaş ve ideoloji ihraç etmesi, mültecilerin geldikleri ülkede aynı etnik veya politik görüşe sahip olanlarla kurdukları temasla iç politikada muhalif grup lehine dengeleri değiştirmesi, ev sahibi ülkede etnik dengelerin değişmesi ile vatandaşların mültecilerin girişine izin veren hükümetlerine karşı

memnuniyetsizlik hissetmeleri ki bu durum da oy kaybı endişesiyle hükümetlerin en son isteyeceği bir durum ve mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında sosyal, ekonomik, kültürel ve politik alanda negatif dışsallıklar yaratmasıdır (Özçelik, 2019: 262). Bu yüzden devletler bu yükten kaçmak pahasına kriterlerini ve denetimlerini sıklaştırmaktadır. Bu çerçevede önemli bir örnek olan Suriyeliler konusunda Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin de iç politikada yaşadıkları bu konuyu resmetmektedir. Suriyelilerin Türkiye ve Avrupa Birliği arasında sürekli gündeme getirilen kimi zaman pazarlık konusu haline dönüşen bir konu olduğu da görülmektedir.

Mültecilik konusunun “sorun” boyutunda ele alınmasının arka planına bakıldığında konunun uluslararası alanda istikrarı, güvenliği ve barışı etkileyen bir durum olarak değerlendirildiği görülmektedir. Fakat devletlerin bazı durumlarda gösterdikleri tavırlara bakıldığında uluslararası ilişkilerde göç konusunun nasıl kullanıldığı görülmektedir. Soğuk Savaş döneminde Amerika’nın komünist rejimden kaçanlar için sınırlarında kolaylık sağlaması, kötü ilişki içerisinde oldukları zaman devletlerin mültecilik konusunu birbirlerine karşı kullandıklarını göstermektedir (Türkoğlu, 2011: 110). Yine II. Dünya Savaşı’nda Almanya’dan Türkiye’ye sığınan Yahudilere eğitim ve öğretim kurumlarında donanımlı bilim adamlarına ihtiyaç olduğundan kolaylık sağlanmıştır (Türkoğlu, 2011: 111). Örneklerden de anlaşılacağı üzere güvenlikleştirilen göç/mülteci sorunu devletlerin çıkarları çerçevesinde stratejik bir değere de dönüştürülmektedir.

Önemli bir diğer nokta da mültecilerin uluslararası ilişkilerde aktör olarak kullanılmasıdır. Bunun örneklerinden birisi Afganistan’da kurulan Komünist yönetimin ardından Pakistan’a sığınan 3 milyon insanın Afganistan’a yönelik muhalif eylemlerde kullanılmasıdır. (Dağı, 2000: 82). Ayrıca Haiti’nin 1981 yılında yardım alabilmek için vatandaşlarını Amerika’ya yollaması (Türkoğlu, 2011: 112) benzer şekilde 1980’li yıllarda Küba’dan gelen tüm sığınmacıları kabul etme politikası izleyen Amerika’ya yönelik Fidel Castro’nun suçlu ve zihinsel engellileri Florida’ya göndererek Amerika’yı zor durumda bırakmak istemesi sığınmacıların, kaynak ülkeler tarafından bir dış politika aracı olarak kullanıldığını da göstermektedir (Dağı, 2000: 84).

Açık bir şekilde ortaya konduğu gibi Soğuk Savaş sonrası değişen güvenlik anlayışıyla devletlerin geçirgen hale gelen sınırlarına “göç” askeri olmayan bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Gabriella Lazaridis ise uluslararası göçe dair algılanan dört tehdit unsuru belirtmiştir. Bu tehditler; i) Düzensiz göçün, ulusların sınırlarına ve ekonomik yapılara yük getirmesi, ii) Göçmenlerle ev sahibi toplum arasındaki farklılıkların abartılması ve göçmenlere yapılan sosyal yardım konularında torpil yapıldığı düşüncesi, iii) Göçmenlerin ev sahibi topluma entegre düzeylerinin düşük olması, ve 11 Eylül ile başlayan bir algı olarak iv) Terörist saldırıların artış gösterme ihtimalidir (Özçelik, 2019: 258). Soğuk Savaş’ın ardından ortaya konan fikirler uluslararası göçün güvenlik unsuruna dönüşmesini hızlandırmıştır (Sayın, 2019: 111).

Uluslararası göç çalışmalarında çokça kullanılan güvenlik kavramı genel anlamıyla “devlet egemenliğinin” korunması üzerinden kullanılarak “ulusal güvenliği” öne sürmektedir. Devletler göç hareketlerine esnek davrandığında daha fazla göç hareketleriyle karşılaşmakta bu da toplumda sorunlara neden olmaktadır. Aksi yönde çeşitli kaygılarla yasal kısıtlamalar getirildiğinde de devletler tarafından göçmenler yasadışı göçe itilmektedir. Bu durumda da

ortaya bir “göç ikilemi” çıkmaktadır. Her iki durumda da aşikâr olan kaynak, hedef ve transit ülkeler için güvenlik sorunları oluştuğu ve göçün güvenlikleştirildiğidir (Kedikli, 2019: 86). Fakat göç literatüründe göçün güvenlikleştirilmesine karşı çıkan ve insan haklarını öne süren eleştiriler, devletlerin konuya daha duyarlı yaklaşımları gerektiğini vurgulamaktadır.

Esas itibarıyla göç her dönemde güvenlik-duyarlı bir konu olmuştur. Çünkü hem göçmenler toplumları değiştirir hem de toplumlar göçmenleri değiştirir (Özçelik, 2019: 256). Farklılıkların düzen bozucu, öteki ya da refah avcısı olarak nitelendirilmesi göçü güvenlikleştirmektedir. Fakat uluslararası göçün günümüzdeki kadar yaygın olduğu ve siyasi, sosyoekonomik açıdan belirgin olduğu görülmemiştir. Dünya nüfusunun her geçen gün kitleler halinde harekete geçişi bir düzen içerisinde işleyen ekonomik, sosyolojik ve politik dengeleri bozacağı korkusunu taşımaktadır (Sayın, 2019: 85). Bu durum çerçevesinde siyasetçilerin de bugüne kadar göç konusunu bu kadar gündem maddesi haline getirdikleri görülmemiştir. Günümüzdeki değerlendirmelerin yanı sıra uluslararası göçün daha önce bu kadar ulusal güvenlikle ilişkilendirildiği görülmemiştir (Castles ve Miller, 2008: 405). Fakat Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 12. maddesiyle uluslararası topluma açıkça ifade edildiği gibi “Herkes kendi ülkesi de dâhil, bir ülkeden ayrılmakta serbesttir” (UN, 1966). Bu çerçevede göç konusu hangi açıdan ele alınır alınsın, Castles ve Miller’in de ifade ettiği gibi “Dünya toplumu yakın gelecekte kitlesel göç hareketleriyle birlikte yaşamayı öğrenmek zorunda kalacaktır” (Castles ve Miller, 2008: 416). Çünkü 11 Eylül’ün göçün güvenlikleştirilmesini meşrulaştırmasına rağmen göçün durdurulmasına yönelik politikaların yasadışı göçün artışıyla karşılık bulması ayrıca Kuzey ve Batı ülkelerinin ekonomik ve siyasi çekiciliğinin yanında Güney ve Doğu ülkelerinin itici faktörleri uluslararası göç hareketlerinin devam etmesini sağlayacaktır (Sayın, 2019: 180). Devam eden göçler içerisinde de muhakkak “yasadışılık” olacak ve devletler güvenlik perspektifinden vazgeçmeyecektir.

Sonuç

Göç olgusuna dair çalışmalar sonucunda göçün insanoğlunun mütemmim cüzü olduğu anlaşılmıştır. Yüzyıllar boyunca insanoğlunun hayatında yer eden ve her dönemde yeni anlamlarla hayat bulan, dinamikliğini sergileyen göç olgusu, içerisinde bulunduğumuz yüzyılda da “güvenlik” çerçeveli bir tablo sunmaktadır. Göçe dair çalışmalarda uzunca bir dönem göçe neden olan etmenler çalışma konusu yapılırken artık göçün neden olduğu etmenler de araştırma, eleştirme ve tartışma alanı yaratmaktadır. Hiç silinmeyen öteki algısı, son kertede göçün güvenlik konusu olmasına aracı olmuştur.

Göçün görünürlüğünü arttırması hemen her disiplin tarafından çalışma konusu olmasını sağlamıştır. Göçe dair siyaset bilimi politik, sosyoloji toplumsal, iktisat ekonomik, psikolojiye birey odaklı yaklaşım sağlarken uluslararası ilişkiler disiplini devletlerin sınırlarını vurgulayarak güvenlik bağlantısı kurmuştur. Bugün uluslararası göç, güvenlik kavramı gibi uluslararası ilişkilerle ilişkili egemenlik ve sınır kavramlarına da meydan okumaktadır. Göç olgusunda sınırlar birçok zenginliği birbirine bağlarken güvenlik olgusunda çeşitli tehlikeler sunmaktadır. Yasadışı göçmenler hayalet misali sınırları aşarken güvenlik uygulamalarında da artışlar, yenilikler yaşanmaktadır.

Fakat bu noktada unutulmaması gereken yeni olanın uluslararası göç değil göçün güvenlik sorunu haline getirildiğidir. Çok aktörlü bir endüstriyi barındıran göç olgusu, kazandığı

anlamlarla halkalarını genişletmektedir. Özellikle güvenlikleştirilen göç, güvenlik sektörünü göç endüstrisine katmaktadır. Uluslararası kitlesel göçlerin artmasıyla da güvenlik kavramı uluslararası göç literatüründe sıkça kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Uluslararası göçün yasadışı ve zorunlu boyutu da ulusal ve uluslararası düzeydeki siyasi gündemin önemli konularından olmuştur. Özellikle göçün devletlerin sınırları üzerinden egemenliğini ve otoritesini sorgulatması göç konusunun göz ardı edilmesini engellemektedir. Yoğun ve kontrolsüz göç, doğrudan ulusal tehdit niteliğine büründürülürken toplumda da yabancı korkusu ve ırkçılık gibi psikolojik alt yapıda negatif kodlanmaktadır.

Soğuk Savaş'ın ardından yeni tehditler gündeme yerleştirilirken artan insan hareketliliği de “göç ve güvenlik” ilişkisine odaklanılmasını sağlamıştır. Her ne kadar göç ve güvenlik ilişkisinde hedef ülkenin yapısal sorunları ön plana çıkarılsa da hareketlilik esnasında göçmenlerin yaşadığı güvenlik sorunları da göç ve güvenlik ilişkisinin parçalarındandır. Aynı zamanda göçmenlerin transit ya da hedef ülkelerdeki yapısal sorunların sorumluları gibi lanse edilmeleri de bu sorunları örtbas etme yöntemi olduğu şeklinde eleştirilmektedir. Göçün güvenlikleştirilmesinin olumsuz siyasi sonuçları da tartışma konuları arasındadır. Toplumsal bir sorun algısıyla tanımlanmaya başlanan göç aynı zamanda siyasetçiler tarafından oy kaygısıyla siyasallaştırılmakta ve güvenlikleştirilmektedir.

11 Eylül ve beraberinde akıllara kazınan terör saldırılarıyla güvenlikleştirilen göç, beraberinde tedbirleri de getirmektedir. Geldiğimiz noktada da göç alan ülkelerin yasadışı göçle mücadele ve entegrasyonun yer aldığı yasaları çıkarmak zorunda kaldığı görülmektedir. Çünkü göçmen her şeyden önce hedef ülkenin kültüründen, dilinden ve dininden farklılık arz eden dolayısıyla homojen ulus devlet yapısına tehdit oluşturan bir unsurdur. Homojenliğe tehdit oluşturan bu farklılıklar aynı zamanda başka bir ulusa, başka bir homojen parçaya aidiyet duyan yabancıları ifade etmektedir. Bu durumda devletin tehdit algılamalarını canlı tutmakta göç bu çerçevede kurgudaki türdeş olan mükemmel ulus devletin tekrar mükemmelliğinin peşine düşerek güvenlikleştirilmektedir. Bu durum aynı zamanda göç olgusunun daima biz ve onlar ayrımında rol aldığını göstermektedir.

Göçün güvenlik boyutu devletler tarafından tek taraflı bir okumanın sonucu olsa da hareket halindeki bireylerin gerek ayrımcı politikalarla gerek hayatlarını tehlikeye atan yolculuk süreçleriyle de aslında “insan güvenliğinin” sağlanmadığı bir yönü de mevcuttur. Her ne kadar göçmenlerin güvenliğinden ziyade devletlerin, toplumların güvenliğini ön plana alan çalışmalar literatüre hâkim olsa da son yıllarda göç eden tarafların da güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları ifade edilmektedir. Özellikle 21. yüzyılın en büyük kitlesel göçü olan Suriye göçünün katı deniz ifadesiyle aşılmaz sınır algısı taşıyan Akdeniz'e yansımaları, hayatlarını kaybeden ve mağdur olan kitlelerin durumları göç ve güvenlik ilişkisinde insan güvenliği eksenini vurgulayan bir dönem başlatmıştır. Bu noktada göç ve güvenlik ilişkisinin ortaya koyduğu en büyük çelişki insanların güvenlik arayışıyla göç etmeleri sonucunda ortaya çıkan insan hareketliliğinin de bir güvenlik tehdidi olarak sayılmasıdır. Dolayısıyla güvenlik hem bir göç nedeni hem de sonucudur.

“Yasadışı” ya da “mücadele” gibi kavramlar göç konusunun güvenlik alanına dâhil olmasına aracı olmakta ve devletlerin uygulayacakları yöntemlere meşruiyet kazandırmaktadır. Göçmenler refah avcısı, haksız paylaşımcı, hastalık taşıyıcı ve bizden farklı olanlar olarak

birincil tehdit unsuru haline dönüştürülmektedir. Bu çerçevede de artan kontrol etme ve dışlamada güvenlikleştirmenin somut hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Engellemeye ve kontrol etmeye yönelik oluşturulan uygulamalara rağmen artış eğilimini koruyan göç ise doğrudan devletlere meydan okuma olarak değerlendirilmektedir. Devletlerin küresel hareketlerden kaynaklanan meydan okumalarla karşı karşıya kalmaları tartışılır olsa da sonuçta sınırlarından giriş ve çıkışları, içerisinde kalış koşullarını ve süreçlerini belirleyen başat denetleyici aktörlerin hala kendileri olduğu aşikârdır. İçinde bulunduğumuz COVID-19 pandemi sürecinde de devletlerin teker teker sınırlarını kapattıklarına şahit oluyoruz. 2020 Haziran ayında da İspanyol polisinin sınırda kamyon arkasına saklanan düzensiz göçmenleri kalp atışlarını belirleyen bir cihazla fark etmesi de hem sınırların önemini ve yabancıların tehdit potansiyelinin vermiş olduğu ruh halini hem de güvenlik ve kontrolde gelinen noktayı özetlemektedir.

Güvenlikleştirme yeni algılarla devam eden bir süreçtir. Tıpkı göçün zamanla güvenlik algısına yerleştirildiği gibi küresel dünyada bugün göz ardı ettiğimiz birçok unsur gelecekte güvenlik tehdidi olarak nitelendirilebilir. Küreselleşme göç olgusuna önemli bir devinim kazandırırken farklı yönlerini, algılarını da beraberinde getirmiştir. Küreselleşme sınırsız bir dünya tasviri yaratırken yine küreselleşme sayesinde güç kaybettiği tartışmalarına tanık olan devletlerin göç nedeniyle kontrollerini arttırması küreselleşmenin sınırsızlığını dikenli tellerle kısıtlamaktadır. İletişim ve ulaşımda sağlanan kolaylıklarla yerküre üzerinde milyarlarca insan, ihtiyaçlarını sınır ötesinde ararken güvenlik sorunu oldukları ve vatandaşı olmadıkları sınırlardan rutin ve meşru bir biçimde dışlanmaktadır. Küreselleşen göçler, göçün yasadışılaştırılmasıyla çağımızın güvenlik sorunları arasına girmiştir.

Her ne kadar küreselleşme çağında artan göç hareketleri bir yandan engellenmeye çalışılsa da göçmen emeğine yönelik taleplerin de her geçen gün artması uluslararası göç olgusunun karmaşıklığını göstermektedir. Küreselleşme hareketlilik eğilimlerini arttırırsa da arada sınırlar, kapılar, tel örgüleri, tonlarca kâğıt parçaları ve güvenlik görevlileri mevcuttur. Küreselleşme bizi her anlamda ötekine zorlarsa da güvenlikleştirilen göç ile bir bozuk elma tüm sepete mâl olmaktadır.

Gelinen noktada göç konusunun devletlerin çıkarları ve egemenlikleri ile mülteci, sığınmacı, göçmen hakları ile uluslararası sorumluluklar arasında çıkmazda olduğu görülmektedir. Klasik güvenlik anlayışlarının sorgulanması sonrasında eleştirel güvenlik yaklaşımlarının güvenlik sorunu olarak ortaya koydukları göç, eleştirel güvenlik yaklaşımlarının öngördüğü işbirliği ile çözülebilecek bir sorundur. Çünkü göç olgusunun kaynak, hedef ve transit ülkeler olmak üzere devletlerin de dâhil olduğu çok aktörlü bir yapıya sahip olması ve aktörler arasında işbirliğinin olması önemlidir. En azından göç konusuna dair işbirliği ve üzerinde çalışılan çözüm yöntemleriyle göç, bir sorun niteliğinden kurtulabilir.

Genel çerçevede göç güvenlik sorunları yaratmakta mıdır? “Evet.” Çünkü her ne kadar göçün güvenlikleştirilmesine karşı çıkan eleştirilerin sesi yükselmeye başlasa da yasadışı göç konusunun devletlerin sınır güvenliklerini ihlal ettiği, terörizmin aracı konumuna getirilen göç olgusunun devletlerin, toplumların istikrarını ve güvenliğini tehdit ettiği inkâr edilemez bir gerçeklik taşımaktadır. Peki, “güvenlikleştirilmesi, olumsuz bir şekilde algılanması şiddete varan çözüm yollarıyla güvenlikleştirmenin meşrulaştırılması doğru mudur?” sorusuna “hayır”

denilebilir. Çünkü güvenlikleştirilen, katı uygulamalara tabii kılınan göç sonucunda tekrar güvenlik sorunlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Devletlerin sınır güvenliklerinde personel sayılarını, tel örgülerini arttırmaları yasadışı gerçekleşen göçü ortadan kaldırmamaktadır. Yaşadığımız coğrafyada da sıklıkla tanık olunduğu gibi devletlerin yabancılara sınırlarını kapatması karadan ya da denizden geçiş çabalarını engellemektedir. Toplumda güvenlikleştirilerek “öteki” algısına yerleştirilen göçmenlere, mültecilere, sığınmacılara yönelik ayrımcı hareketler, şiddet eylemleri onların güvenlik sorunu olmasına çözüm üretmemektedir. Aksine bu eylemler bir sarmal yaratarak ötekileştirilen tarafın da savunma mekanizmasıyla tekrar güvenlik sorunlarına yol açmasını sağlamaktadır. Göçün güvenlikleştirilmesinde bu sarmal önem kazanmaktadır.

Bu çerçevede göç ve güvenlik ilişkisine dair literatüre bakıldığında güvenlikleştirilen göçün, güvenlik sorununa olumsuz bir etkisi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla güvenlikleştirme kavramını öne süren Kopenhag Okulu'na ait olan güvenliğin konusu olmamayı ifade eden bir diğer kavram olan güvenlik-dışlaştırma da bir çözüm olarak görülebilir. Nitekim Okul'a göre de ideal olan sorunların güvenlik konusunun dışına çıkarılmasıdır. Mevcut durumun gösterdiği gibi güvenlikleştirilen göçün daha fazla güvenlik sorununa yol açması, güvenlikleştirmenin olumsuz sonuçlara yol açtığına da göstergesidir. Yine göçün güvenlikleştirilmesi göçmenlere karşı negatif bir genel bakış açısına mâl olmaktadır. Neticede göç konusu başarılı bir şekilde güvenlikleştirildiğinde, güvenlik tehdidi oluşturan göçmenlerin yanında güvenlik konusuyla ilişkisi olmayan göçmenleri de kapsayan bir anlayış sunmaktadır. Göçe yönelik sağlıklı çözümler sağlanarak süreçle güvenlikleştirilen göç, yine süreçle güvenlik-dışlaştırılarak farklı çözüm yolları aranmalıdır.

Kaynakça

- Akdemir, E. (2009). 11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarından İslam'ın Avrupa'da Algılanışı. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, (8)1, 1-26.
- Akıncı, B. ve Nergiz A. Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (1)2, 58-83.
- Arıboğan, D.Ü. (2019). *Duvar*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Baştürk, Ş. (2009). "Uyum"dan "Dışlanma"ya: Yirmi Birinci Yüzyılda Göçmenler ve Sosyal Politika. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 57, 515-548.
- Baysal, B. ve Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri*, (11)22, 61-96.
- Brauch, H.G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlü. *Uluslararası ilişkiler Dergisi*, (5)18, 1-47.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.
- Dağı, İ. (2000). *İnsan Hakları, Küresel Siyaset ve Türkiye*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Erat, V. (2017). Küreselleşme ve Ulus-Devlet Sarmalında Devletlerin Göçmen Politikası. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (8)15, 197-209.
- Erbaş, H. (2019). *Göç ve Göçmenler*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2013). Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı. *Akademik Bakış*, (6) 12, 265-292.
- Gök, G.O. (2016). Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *KOSBED*, 31, 65-82.
- International Organization for Migration (2020), Migration Data Portal (2020). Erişim Tarihi: 14.2.2021, https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t=2020.
- İçduygu, A. ve Erder, S. Gençkaya, Ö.F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. İstanbul: Mirekoç.
- Kanat, S. ve Aktel M. (2019). Küreselleşme ve Güvenlik: Ulusal Güvenliğe Yönelik Yakın Yeni Tehditler. *ASSAM*, 6(15), 86-100.
- Kaya, E.E. ve Özcan, M. S. (2016). Küreselleşme ve Göç Ekseninde Yeni Irkçılık. *Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi*, Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi.
- Kedikli, U. (2019). Bir Güvenlik Sorunu Olarak Düzensiz Göçe Bağlı Göçmen Kaçakçılığı. G. Telatar ve U. Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik* (ss. 85-109). Ankara: Nobel Yayın.
- Kurtdaş, M.Ç. (2018). Küresel Terör Çağında Ulus Devletin Artan Önemi, *TESAM Akademi Dergisi*, (5)2, 151-181.
- Mandacı, N.ve Özerim, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, (10)39,105-130.
- Ortaylı, İ. (2006). "Genel Göç Olgusu". 8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler Kitabı. İstanbul: Zeytinburnu Belediye Başkanlığı. ss.19-22.
- Özcan, D.E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, (2)4, 183-215.
- Özçelik, S. (2019). İç Çatışmalar ve Göç. G. Telatar ve U. Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik* (ss. 245-264). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Perruchoud, R. ve Redpath-Cross, J. (Ed.), (2013). Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Örgütü. Erişim Tarihi: 15.2.2021 https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf .
- Rumelili, B. ve Karadağ, S. (2017). Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar. *Toplum ve Bilim*, 140, 69-92.
- Sağır, A. Göç, Uyum, Tehdit ve Çöküş: Yeni Toplumsallıklar İnşası Mümkün mü?. G. Telatar ve U. Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik* (ss.113-134). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Salman, F. (2018). Göç Veren'den Göç Alan Ülkeye Geçiş: Akdeniz Modeli ve İtalya Örneği. G. İhlamur-Öner ve A. Ş. Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç* (ss.417-438). İstanbul: İletişim Yayınları, 4. Baskı.
- Saym, H. (2019). *Uluslararası Göç ve Uluslararası Güvenlik*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Südaş, İ. ve Mutluer, M. (2010). Daha İyi Bir Hayata Doğru: "Yaşam Biçimi Göçü. *Ege Coğrafya Dergisi*, (19), 31-47.
- Şener, B. (2017). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, (6)1, 1-31.
- Şimşek, D. (2017). Göç Politikaları ve "İnsan Güvenliği": Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *Toplum ve Bilim*, 140, 11-27.
- Şimşek, D. İçduygu, A. (2017). Giriş: Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik. *Toplum ve Bilim*, 140, 6-11.
- Telatar, G. (2019). Göç ve Güvenlik: Kavramsal ve Teorik Bir Analiz. G. Telatar ve U. Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik* (ss.27-45). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Türkoğlu, O. (2011). Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (30)2, 101-118.
- United Nation (UN). (2020),International Covenant on Civil and Political Right. (1966), Erişim Tarihi: 24.2.2020 <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>.
- Uzunçayır, C. (2014).Göçmen Karşıtlığından İslamafobiye Avrupa Aşırı Sağı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, (2)2, 131-147.
- Ün, M. B. ve Paydak, A. (2017). Küreselleşen Dünyada Göç ve Türkiye: Adana İli Yabancılar Misafirhanesi Çalışması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (17)3, 187-203.
- Yaldız, F. (2014). Uluslararası Göç ve Diaspora ile İlişkili Kavramlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (13)2, 382-403.
- Yılmaz, G. (2008). Düş, Umut, Acı ve Travmanın Sentezi: Sermaye Birikiminde Göçmen Emeği. *Toplum ve Hekim*, (23)3, 172-178.